

L'EXCURSIONISME VALENCIÀ, ESPORT I COMPROMÍS CÍVIC

Vicent Pitarch i Almela

**L'EXCURSIONISME VALENCIÀ,
ESPORT I COMPROMÍS CÍVIC**

L'EXCURSIONISME VALENCIÀ, ESPORT I COMPROMÍS CÍVIC

Vicent Pitarch i Almela

Castelló, 2025

BIBLIOTECA DE LA UNIVERSITAT JAUME I. Dades catalogàfiques

Noms: Pitarch, Vicent, 1942- autor | Universitat Jaume I. Publicacions, entitat editora

Títol: L'Excursionisme valencià, esport i compromís cívic / Vicent Pitarch i Almela

Descripció: Castelló de la Plana : Publicacions de la Universitat Jaume I, 2025 | Inclou referències bibliogràfiques

Matèries: Excursionisme -- Comunitat Valenciana -- Història | Excursionisme -- Societats, etc. -- Comunitat Valenciana -- Història

Identificadors: ISBN 978-84-10349-44-5 (paper) | ISBN 978-84-10349-45-2 (pdf)

Classificació: CDU 796.51(460.31)(091) | CDU 061.237:796.51(460.31)(091) | THEMA SZC 1DSE-ES-T

Publicacions de la Universitat Jaume I és una editorial membre de l'UNE, cosa que en garanteix la difusió i comercialització de les obres en els àmbits nacional i internacional. www.une.es.

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només pot ser realitzada amb l'autorització dels seus titulars, llevat d'excepció prevista per la llei. Dirigiu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar o escanejar fragments d'aquesta obra.

Primera edició: juny de 2025

© Del text: Vicent Pitarch i Almela, 2025

© Il·lustració de la coberta: Penyagolosa, Jesús Bernat Agut, 2025

Edita: Publicacions de la Universitat Jaume I. Servei de Comunicació i Publicacions

Edifici Rectorat, planta 0. Av. Vicent Sos Baynat, s/n 12071 Castelló de la Plana

Tel. 964 72 8821 publicacions@uji.es

Diputació
de València

Àrea de
Cultura

institució
alfons
el magnànim

ISBN paper: 978-84-10349-44-5

ISBN pdf: 978-84-10349-45-2

Dipòsit legal: CS 428-2025

DOI: <http://dx.doi.org/10.6035/ExcursionismePV>

ÍNDEX

13 INTRODUCCIÓ

- 13 Per situar-nos
- 15 De noms i nocions
- 18 L'objectiu
- 22 La seducció del paisatge
- 25 Agraïments
- 27 Sigles

29 PRIMERA PART

ENTRE LA RENAIXENÇA I LA REPÚBLICA

- 29 En procés de formació
- 30 Lo Rat Penat i la Institución Libre de Enseñanza
- 36 Les colònies escolars d'estiu i l'escoltisme
- 40 Alcoi, Castelló i València
- 50 El període republicà

61 SEGONA PART

LA RESISTÈNCIA SOTA EL FRANQUISME

- 61 La muntanya, reducte de llibertat
- 67 Estampes per al record
- 70 1959-1962: els fonaments
- 76 La Federació Valenciana de Muntanyisme
- 80 En fase de consolidació
- 87 La qüestió murciana i el projecte alacantí de ruptura
amb l'FVM
- 98 Nota succinta sobre l'espeleologia

101 TERCERA PART

ELS DARRERS CINQUANTA ANYS

- 101 Les tensions entre provincialistes i valencianistes
- 110 La deriva meridional de l'FVM
- 117 El panorama contemporani
- 121 La militància ecologista
- 127 La crisi del model excursionista clàssic

135 QUARTA PART

LES ENTITATS

135 Presentació

- 136 *Colla Excursionista El Sol*

142 El grup constituent

- 143 *Centre Excursionista de València*
- 151 *Centre Excursionista d'Alcoi*
- 162 *Centre Excursionista d'Alzira*
- 167 *Centre Excursionista Avant de Xàtiva*
- 172 *Unió Excursionista d'Elx i Grup Il·licità de Muntanyisme*
- 178 *Centre Excursionista de Crevillent*
- 182 *Centre Excursionista d'Ontinyent*
- 187 *Centre Excursionista de Castelló*
- 197 *Centre Excursionista d'Alacant*
- 202 *Centre Excursionista de Petrer*
- 206 *Centre Excursionista Eldenc*
- 211 *Centre Excursionista Contestà*
- 215 *Centre Excursionista de Gandia*
- 218 *Centre Excursionista de Bocairent*

224 Els continuadors

- 227 *Colla Excursionista Xúquer, de Cullera*
- 228 *Centre Excursionista Sicània, d'Algemesí*
- 231 *Centre Excursionista de Callosa de Segura*
- 233 *Grup Excursionista Ratot*
- 237 *Grup Espeleològic de Gata*
- 238 *Centre Excursionista Pedreguer*
- 243 *Centre Excursionista de Vinaròs i Club Aula de Natura*
- 246 *Centre Excursionista de Morella i Espemo*
- 247 *Centre Excursionista de Xixona*
- 250 *Centre de Muntanyisme Stalak, d'Ibi*
- 252 *Grup de Muntanya Beneixama*
- 253 *Centre de Muntanyisme de Mutxamel*
- 255 *Centre Excursionista de Tavernes de la Valldigna*
- 256 *Agrupació Muntanyista Vilallonga*
- 257 *Centre Excursionista de Pego*
- 258 *Grup d'Exploracions Subterrànies de l'Alt Palància*
- 261 *Grup de Muntanya de Calp*
- 261 *Centre Excursionista Carcaixent*
- 263 *Centre Excursionista Peña Roja, de Banyeres de Mariola*
- 264 *Centre Cultural Castellut*
- 265 *Centre Excursionista de Vilafranca*
- 266 *Associació Cultural la Balaguera, de la Pobla Tornesa*

267 L'expansió consolidada

- 269 *Centre Excursionista de Ròtova*
- 270 *Espèleo Club Castelló*
- 271 *Centre Excursionista de Vila-real*
- 272 *Centre Excursionista Amics de les Muntanyes, d'Ibi*

- 273 *Centre Excursionista de Xàtiva*
- 273 *Societat d'Amics de la Serra Espadà*
- 277 *Centre Excursionista Xiruca i Penya Setrill, de Benicarló*
- 278 *Centre Excursionista de Benicàssim*
- 279 *Centre Excursionista de la Vall d'Uixó*
- 280 *Club Esportiu Sendes i Muntanyes la Vila, de la Vila Joiosa*
- 280 *Centre Excursionista Castell de Rebollet, de la Font d'en Carròs*
- 281 *Club Excursionista Ratafia, de Benlloc*
- 282 *Grup de Muntanya Viarany*
- 283 *Amics de la Muntanya, de la Serra d'en Galceran*
- 283 *Grup de Muntanya Valldigna, de Tavernes de la Valldigna*
- 284 *El Camí al País Valencià*

285 CINQUENA PART

APLECS, FOCS I FLAMES

- 286 **Els focs de muntanya**
- 289 *La Flama del Canigó i el precedent castellonenc*
- 292 *La Renovació de la Flama de la Llengua Catalana*
- 298 **Els aplecs de la Joventut del País Valencià**
- 301 *I Aplec de la Joventut*
- 304 *II Aplec de la Joventut*
- 305 *III Aplec de la Joventut*
- 308 *IV Aplec de la Joventut*
- 309 **Després de Bocairent**

**312 Els aplecs excursionistes dels Països Catalans
al País Valencià**

316 I AEPC – 1977 – *el Tossal del Rei – Fredes*

318 II AEPC – 1978 – *el Fort de la serra de Bèrnia – Callosa
d'en Sarrià*

319 VII AEPC – 1983 – *les Planes del Montgó – Xàbia*

320 XI AEPC – 1987 – *la Font de Mariola – Bocairent*

321 XV AEPC – 1991 – *el Preventori – Alcoi*

322 XVIII AEPC – 1994 – *Cocentaina*

324 XXII AEPC – 1998 – *Vilafranca – Castelló de la Plana*

325 XXVII AEPC – 2003 – *la Vall d'Alcalà – Pedreguer*

327 XXIX AEPC – 2005 – *Ontinyent*

328 XXXIII AEPC – 2009 – *Benifairó i Simat de la Valldigna*

329 XXXIX AEPC – 2015 – *Pedreguer*

332 XLIV AEPC – 2022 – *Alcoi*

334 Penyagolosa i el Tossal del Rei, la connexió sud-nord

345 PER CONCLOURE

353 BIBLIOGRAFIA

INTRODUCCIÓ

PER SITUAR-NOS

He d'advertir, d'entrada, que la pràctica de l'esport no havia constatat entre les meues debilitats, ni d'infantesa ni tan sols al temps d'haver superat els anys de joventut. Un bon dia, però, de sobte em vaig sorprendre enfundat dins d'una capalina –va ser un dia fred i rúfol, que amenaçava pluja–, amb una motxilla a l'esquena i botes de muntanya, enfilant camins i senderes cara a Penyagolosa, durant dos dies. Proclame que l'aventura va constituir un dels episodis viscuts que recorde més deliciós i que ha estat fins i tot rellevant en la meua trajectòria personal. D'això fa trenta anys, per bé que hi ha qui creu que soc un excursionista per natura, de sempre. Ni de bon tros, tot i que sovint, en moments de desànim, em reconforta el record d'excursions viscudes o la il·lusió posada en la pròxima escapada a la muntanya que tinc en projecte.

Em plau de manifestar que he fet caminant milers de quilòmetres, a través de vies de morfologia ben variada. De fet, més que excursionista alpi em considere senderista. No caldrà que reconega que la meua fita mítica és el cim de Penyagolosa, que, per descomptat, el tinc ben visitat. De tres mils tan sols n'he fet tres de Sierra Nevada (Mulhacén, Veleta i Cerro de los Machos) i, per damunt de tots els tres mil, tinc per a mi com a fita incomparable l'entranyable Pica d'Estats, que vam coronar,

la colla del Centre Excursionista de Castelló, en una jornada de trista memòria, a causa del final tràgic de l'excursió. Encara hi podria afegir la satisfacció d'haver superat, no en una sinó en cinc convocatòries consecutives, la Marató i Mitja (la MiM Castelló-Penyagolosa).

En definitiva, no soc excursionista de mena, però sí que em situe dins la colla dels amants clàssics de la muntanya. Entendreu, doncs, que la perspectiva des de la qual aborde, a les pàgines que segueixen, el procés que caracteritza l'excursionisme del País Valencià, es corresponga amb la manera tradicional –si voleu, clàssica– de considerar el món excursionista. Casualment, el vaig descobrir quan feia el soldat i va ser com a producte insuperable de l'amistat que em va unir amb el malaguanyat Albert Gascon, la via que em va connectar amb l'activisme cultural del CEC, en el qual vaig participar mitjançant alguna conferència i cursets de llengua.

Entre nosaltres –i de manera ben notòria, entre els companys del Principat– la pràctica excursionista no solament és un exercici de descoberta i estima de la natura i dels seus valors, sinó també és un desvetllament de la pròpia consciència identitària col·lectiva, un retrobament de la personalitat nacional. En això, ens distingim dels diversos corrents excursionistes europeus, entre els quals l'excursionisme de casa nostra s'eleva com un model en el projecte indefugible de construir l'Europa dels pobles.

Soc incapaç d'amagar els llaços de familiaritat i gratificació amb què em sent unit a Penyagolosa i al seu pic, en concret. La Pica d'Estats també l'he feta meua, ho acabe de recordar. Arrossege, però, la vergonya insuportable de no haver pujat al Puig Major. Tots tres cims

bé que els enyorava, a les seues *Memòries d'un muntanyenc*, Joaquim Santasugrana: «els tres capcers més alts de les nostres terres».

DE NOMS I NOCIONS

El terme *excursió* –i els seus derivats *excursionisme* i *excursionista*–, amb l'accepció, que s'ha generalitzat, de «trajecte fet a peu», és considerablement modern. El lexicògraf empeltat d'excursionista, Joan Coromines, assegurava que amb aquesta significació moderna d'activitat esportiva els tres termes van formar-se en català a finals del segle XIX –exactament, durant els darrers anys vuitanta del vuit-cents–, per la via dels butlletins de l'Associació d'Excursions Catalana i de l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques. L'excursionisme, en definitiva, fa referència sobretot a l'exercici de trescar, caminar per indrets més o menys rostos, rurals o muntanyencs.

Durant molts anys, aquesta significació d'exercici corporal, va estar unida, en el mot *excursió*, amb un significat d'ordre cultural. Fer una excursió representava, aleshores, fer un viatge, a peu o a cavall de bístia, d'estudi o de recreació, preferentment en contacte amb la natura. Ben mirat, l'exercici excursionista combina el sentit modern d'*esport* amb el *deport* –això és, la recreació mental, l'alliberament de les preocupacions– dels clàssics.

I bé, portem parlant d'excursionisme un segle i mig. Durant tots aquests anys, el fenomen ha canviat tant, naturalment, com han evolucionat les societats que el mantenen i reproduïxen. Dins el procés de canvis tenim la pluralitat de modalitats del fenomen excursionista i fins i tot la diversitat d'enfocaments amb què interpretem la filosofia excursionista. En definitiva, què és, per a nosaltres, l'excursionisme?

Un clàssic especial, entre les activitats esportives de muntanya, l'alpinisme, sempre ha estat una denominació referida a l'exercici físic d'accés i recorregut a través de muntanyes. En conseqüència, ben aviat els termes *alpinisme* i *excursionisme* —així com *montanyisme*— van començar a ser tinguts com a sinònims, que abracen modalitats tals com l'escalada i l'espeleologia, l'esquí de muntanya, la caminada de resistència, les marxes d'orientació i de regularitat, la travessia a través de vies ferrades, la marxa nòrdica i el barranquisme.

D'altra banda, fa temps que circula la proposta de diferenciar excursionisme i senderisme, d'acord amb la qual l'excursionisme cobreix l'activitat esportiva de certa exigència, duta a terme en paratges naturals aïllats i sense l'ajut de senderes ni marques de camí per orientar-s'hi, mentre que el senderisme fa referència a la caminada feta a l'aire lliure i per camins o senders marcats i sense una preparació especial, física o tècnica. En aquest sentit, el neologisme *trail* presenta una forta competència a excursionisme.

Fet i fet, els mots insígnia per excel·lència que identifiquen les activitats esportives que concentren l'interès d'aquestes pàgines són *excursionisme* i *montanyisme*. Els dos termes, vers sinònims, tendeixen a diferenciar-se semànticament l'un de l'altre, de manera que excursionisme suggeriria més aviat l'esport relaxat fet en contacte serè amb el paisatge, amb el goig de la descoberta dels seus valors físico-biològics i culturals. Al seu torn, *montanyisme* apunta a l'esforç i la superació —fins i tot el risc— posats en joc durant la pràctica d'un esport a la muntanya que exigeix una certa preparació, tant d'ordre tècnic com corporal. D'alguna manera, hom pot parlar d'una ànima excursionista o bé d'una altra de montanyenca, com a expressions de sensibilitats distintes dels aficionats als esports practicats amb esforç, en entorns

naturals que comparteixen el goig de fugir de l'ambient urbà. Ben mirat, aquesta variació de sensibilitats es manifesta en el mateix nom que designa les corresponents entitats: excursionista o muntanyenca.

No cal dir que totes dues mentalitats cohabitin al si del moviment valencià que practica excursionisme a la muntanya. En els seus orígens, el component «excursionista» hi va predominar sobre el «muntanyenc»; aquest, tanmateix, com més va, més posicions guanya.

Siga com siga, el moviment va iniciar-se participant de l'excursionisme tradicional català –de fort component cultural i reivindicatiu– i, en conseqüència, no va tardar a tornar-se un factor rellevant dins el valencianisme, tant cultural com polític. En aquest sentit, el fil discursiu del text present se situa dins unes coordenades més aviat clàssiques, d'acord amb les quals l'excursionisme valencià participa activament en la recuperació i vindicació dels trets identitaris de la pròpia societat.

D'altra banda, constatem que recentment dins l'espai de la cultura excursionista s'ha generalitzat el terme *trekking*, que sovint s'hi fa servir com a sinònim d'excursionisme. S'ha de reconèixer que resulta útil per establir diferències respecte del senderisme. En aquest cas cas, *trèkking* indicaria una marxa per muntanya, d'un cert grau de dificultat, duta a terme, sovint fora de senders, durant diverses jornades. Considerat un anglicisme, de fet *trèkking* és originari de l'afrikaans dels bòers, llengua derivada del neerlandès. Originàriament, feia referència a una travessia, sobretot per muntanya, amb equipament d'estrís i aliments per subsistir-hi.

Finalment, una posició particular dins els esports de muntanya l'ocupa l'espeleologia, sens dubte una modalitat clàssica de

l'excursionisme, la qual ha fet progressos esplèndids en el seu procés evolutiu. Les seccions d'Espeleologia i d'Escalada tot sovint foren capdavanteres en la constitució dels nostres centres excursionistes. La nota cridanera la representa el fet que escaladors i espeleòlegs també van ser protagonistes de crisis que van afectar diversos centres i que, en ocasions, abocaren a escissions internes que foren la causa de l'aparició de nous clubs.

L'OBJECTIU

Confie que les observacions acabades d'exposar resulten oportunes per orientar-nos en l'objectiu que guia el llibre present. Per descomptat, ens disposem a considerar, des de la perspectiva històrica, el fenomen de l'excursionisme valencià, un fenomen que ha assolit una dinàmica de diversificació i una projecció social extraordinàries. Ací ens concentrarem, de manera prioritària, en les seues vessants de muntayisme, alpinisme i senderisme, juntament amb l'espeleologia i l'escalada.

Ara, l'excursionisme que ací compta és el que han promogut, al llarg dels darrers cent quaranta anys, aproximadament, organitzacions que s'han caracteritzat per dur a terme una pràctica esportiva en ple contacte amb la muntanya –mitjançant les modalitats bàsiques de marxa, escalada o exploració espeleològica–, enfocada, tot sovint, amb orientació etnocultural i sensibilitat ecològica. És l'excursionisme que facilita la relació –«sovint íntima», puntualitzava Rafael López-Monné– entre les persones i el paisatge que recorren i que, al capdall, contribueix a la descoberta del país.

Així doncs, resta absolutament exclòs del projecte present l'excursionisme que van poder practicar entitats com ara la franquista

Organización Juvenil Española (OJE). D'altra banda, la pràctica excursionista d'institucions tals com la Institución Libre de Enseñanza o l'escoltisme, tan sols ha de tenir ací una presència tangencial, per tal com l'excursionisme ni va constituir la raó de ser ni l'enfocaren, de manera explícita, com a pràctica social que contribueix a la descoberta del propi país. La filosofia excursionista que orienta aquestes pàgines l'enunciava Xavier Senent, en qualitat de president de la Federació Valenciana de Muntanyisme, l'any 1983: «No creiem que el nostre esport es realitze en un buit, sinó al si d'una societat, la valenciana, la història, llengua i cultura de la qual ens mereix el màxim respecte».

Ací es tracta de l'activitat muntanyenca organitzada, que practiquen societats, centres o clubs declarats excursionistes i, doncs, amb l'activitat excursionista com a preferent, que podem considerar-los identificats amb el paisatge i la gent del país, amb la defensa del qual se senten compromesos. Ben mirat, ens situem davant d'un excursionisme ecològic i, si ho preferiu, ecoidentitari. És l'excursionisme que coopera en la construcció de la identitat del territori, percebut com a propi, tot afavorint el desvetllament de la consciència nacional: l'excursionisme que «enforteix el cos, eixampla el cor, il·lumina el pensament i ens fa valencians dignes, perquè sentim el goig de ser-ho», sostenia el professor Francesc Esteve, en el seu *testament* als excursionistes.

L'excursionisme s'ha consolidat com a fenomen politicocultural potent dels darrers cent anys ben comptats al País Valencià i tanmateix no ha tingut la fortuna de ser objecte d'un estudi conjunt d'aquesta etapa històrica que em permet de considerar admirable. Hem de reconèixer amb tristor que la informació que tenim a l'abast sobre l'excursionisme valencià resta lluny de ser satisfactòria.

Amb la intenció de contribuir a superar un tal dèficit ha estat concebut l'assaig que el lector té a les mans. Em sentiré gratificat si aquestes pàgines constitueixen una aproximació, incipient, modesta i parcial, però estimulant, al fenomen excursionista valencià, decididament engrescador.

Per fortuna, els darrers anys han aparegut monografies sobre sendeisme i alguna altra modalitat de l'excursionisme, a més de la biografia d'algun excursionista de referència i unes poques monografies sobre clubs. D'aquest panorama de precarietats emergeixen excepcions admirables, que no puc silenciar ací, tals com Carles Sarthou Carreres, Josep Mascarell Gosp, Emili Beüt, Josep Soler Carnicer, Antoni Calero Picó, Enric Roncero, Josep Nebot i Cerdà, Joan Mateu, Ricard Muñoz Badia, els germans Carles i Joan Manuel Ferrís, Alfons Vila, Paco Tortosa, Rafael Cebrián, Teresa Casquell, Esteban Cuéllar Pardo, Jorge Cruz, Rafael Fernández Peris, els germans Gisbert Cortés, Daniel Llin, Francesc Vilaplana, Rafael Pla, Vicent Gras, Lluís Pons i Josep M. Almerich. En aquest apartat mereixen la menció honorífica dues institucions de l'històric Centre Excursionista de València: la línia editorial Papers de Muntanya i el Centre de Documentació i Informació de Muntanya (CEDIM).

En tot cas, és hora de vindicar que l'excursionisme valencià, amb el segle i mig d'existència, aproximadament, ha desenvolupat una tasca extraordinària en el procés de modernització de la societat valenciana i de recuperació identitària del país; una tasca que, tanmateix, resta ben lluny de ser avaluada i reconeguda com mereix.

No sabia dir fins a quin punt és comprensible que Joan Fuster passés per damunt del fenomen excursionista valencià amb un cert to

d'indiferència. Potser aquesta actitud va ser deguda al tarannà fusterià («sóc un individu sedentari, mediocrement sensible als panorames i d'una curiositat folklòrica més aviat tènue», confessava ell), unit a la seua propensió a analitzar la realitat valenciana sense perdre de vista la situació del Principat, que precisament pot exhibir la cultura excursionista més potent i de conviccions nacionals més fermes, segurament de tot Europa. Fuster coneixia bé el país, que va recórrer de cap a cap, per obligació i per devoció. D'aquesta experiència ens en va deixar notables pàgines de viatge, que contenen descripcions insuperables. Tanmateix hi mantenia que «no tinc esperit d'«excursionista», no acabe d'entrar en la «filosofia» que l'excursionisme comporta». De tota manera, les seues trobades de joves, a començament dels seixanta, dedicades a la reflexió i debat sobre la qüestió nacional, bé que trobaven recer en paratges de muntanya, al Desert de les Palmes o a Penyagolosa; de muntanya i del pla, naturalment, amb l'única condició que fossen indrets capaços d'aplegar-hi gent –jove, sobretot– engrescada amb la consigna de reiventat el país.

A fi de comptes, prou que patim que Fuster no hagués observat amb uns altres ulls el fenomen excursionista valencià. Vull representar-me que, d'haver obtingut l'aval fusterià, per ací la causa excursionista hauria estat més coneguda i considerada.

LA SEDUCCIÓ DEL PAISATGE

En algunes cultures centreeuropees l'excursionisme es va iniciar com una activitat consistent a eixir de la ciutat per conèixer paratges de muntanya; era, per tant, un exercici físic esportiu de debò, una afecció exactament *alpina*. En altres latituds, la nostra, posem per cas, el viatge tenia l'objectiu clar de visitar indrets amb una marca

inequívoca cultural, de caire arqueològic, folklòric, lingüístic, arquitectònic, artístic en general, històric i, per descomptat, també paisatgístic, que ara en diríem, segurament, ecològic.

Decididament, l'excursionisme primitiu tingué una empremta eminentment cultural; si ho preferiu, era susceptible de ser considerat com a apèndix d'un projecte cultural més ampli. Amb aquesta mentalitat funcionaren les seccions excursionistes, posem per cas, de Lo Rat Penat, La Nostra Terra o la Societat Castellonenca de Cultura. De manera simultània, sovintegen els centres excursionistes que han afegit a les seues seccions la de cultura. Hi ha també el cas de la Colla Excursionista Xúquer, de Cullera, que va acabar constituint-se Centre Cullerenc de Cultura. Siga com siga i per damunt de la consideració academicista del fenomen cultural, l'excursionisme és una manifestació excel·lent de la cultura. En aquest sentit, R. Cebrián hi posava l'èmfasi en els valors del sentit de la tolerància i de l'amistat, de l'amor a la llibertat de les muntanyes, que promou l'excursionisme, alhora que remarcava la pràctica excursionista com a actitud davant la vida i exalçava el compromís en la conservació i protecció del patrimoni natural i humà.

Aviat als dos estímuls inicials per fer l'*excursió* —el motiu cultural i l'esportiu— se n'hi afegiren d'altres, com ara la joia de compartir sensacions noves, la convivència en plena natura, la seducció de les senderes, la descoberta d'indrets abandonats —llogarets, masos i ermites—, la solidaritat, l'interès per les plantes i les flors, les bestioles, les carenes i els penya-segats, el folklore i tants d'altres estímuls. L'aproximació a la terra que tant estimem —ens assegura Jordi Mir— i la font d'amistats que genera és el major gaudi que ens ofereix la pràctica de l'excursionisme.

Tot d'una, els camins a la cerca de la natura et descobreixen que el muntanyisme abraça tot un món apassionant, que ens té reservades experiències intenses, sovint impensables. Així com la contaminació urbana no et permet ni distingir els estels, els senders de pujada de vegades et deixen a dalt d'un cim majestuós que t'ofereix la contemplació de panorames lluminosos, inabastables, que t'encomanen la sensació de trobar-te surant al bell mig de l'univers. Tot recordant una experiència viscuda en solitari, per indrets deserts i inabastables, Albert Jané reconeixia que «el fet de voltar per allí dalt tot sol, sense que m'hi sabés ningú, era el secret del més gran plaer que, al meu entendre, pot proporcionar la muntanya [...]. Per mi la solitud és l'essència de la muntanya».

Naturalment, són abundants i diversos els motius que empenyen a fer excursions. Un de tants –legítim, no cal dir-ho– pot ser el repte de la superació personal. I així va ser que un bon dia se'm va ocórrer de fer la marató i mitja de muntanya, la marxa de Castelló de la Plana a Penyagolosa, que ja s'ha tornat clàssica. Clàssica i, ai!, bàsicament competitiva. En el meu cas –com en el d'alguns altres–, la competència es lliurava amb mi mateix i es limitava a provar-me si era capaç de pujar a Penyagolosa en un marxa contínua dins el mateix dia. Deu ser que qualsevol excursionista alimenta el cuquet de coronar, qui sap quan, un cim de l'Himàlaia.

En bona part, anar d'excursió constitueix una mena de fugida de la ciutat. «Abandoneu-ho tot, aneu pels camins» va ser una consigna d'André Breton. La civilització urbana dels nostres dies afavoreix que se'ns encomane la sensació de viure encapsulats dins les barres urbanístiques i ofegats per l'estrès de la faena i la monotonia i per la intoxicació medioambiental. Davant d'aquest panorama,

l'excursionisme s'hi manifesta com una opció atractiva d'alliberament, de ruptura de la quotidianitat i alhora de recerca d'aventura a recer de la natura. Toni Mollà ha deixat escrit que «potser els camins van ser traçats per trobar l'altre, però els camins que busque són els que m'ajuden a perdre'm».

En el meu cas personal, l'ingrés en el gremi excursionista –del qual, per cert, jo tenia una notícia antiga, però externa i superficial– va produir-se en una etapa avançada de la meua vida i va ser producte de la reacció a un repte imprevist. Val a dir que el meu viatge iniciàtic en aquesta experiència va tenir lloc durant una excursió exigent, especialment dura, que em va provocar abundants rampes musculars, duta a terme durant dues jornades de clima inclement. En rigor, va ser un autèntic bateig per immersió en les aigües turbulentes de la rambla de la Viuda, una marxa que va acabar amb la neu que ens rebia a l'arribada a Sant Joan de Penyagolosa, a entrada de fosc.

Precisament, en unes tals circumstàncies vaig sentir-me atrapat per l'harmonia que predominava en les relacions entre companyes i companys d'excursió, per la seua solidaritat, intensa com mai no l'havia experimentada enlloc. Va ser aquesta solidaritat –juntament amb la satisfacció de superar la duresa de la marxa– la raó decisiua perquè em decidís a fer-me soci del Centre Excursionista. I al cap d'una trentena d'anys em plau de manifestar que la pràctica de l'excursionisme continua constituint una font de goig i de vivències gratificants, de sensacions de llibertat i d'aventura, de descoberta de territoris, persones i cultures, d'identificació amb el país i amb la personalitat del meu poble. Al capdavall, l'excursionisme és una de les escoles més nobles i gratificants de convivència i de conviccions morals i nacionals.

5 de febrer de 1993, rambla de la Viuda. Pujada a peu de Castelló
a Penyagolosa, del CEE (Arxiu A. Porcar)

AGRAÏMENTS

Arriba l'hora de cloure aquestes notes introductòries, cosa que faig, tot manifestant el meu agraïment, per la inestimable ajuda que he rebut en l'elaboració del treball present, a Carme Orença, Vicent Noguera, Toni Peiró, Xavier Terol, Enric Abad, Vicent Cervera, Xavier Ribes, Ximo Sala, Pere Guardiola, Josep Lluís Garcia, Ferran Sanchis, Josep L. Viciano, Manuel Bellido, Gregori Dolz, Lluís Meseguer, Francesc Navarro, Carles Ferrís, Arturo Uréndez, Agustí Ribera, Fernando Guixot, Miquel Ortiz, Rosa Lourdes Arenós, Joan A. Lluch, Javier Soto, Ramon Puig, Xavier Català, Francesc Durà, Joan A. Tarí, Fulgencio Almira, Lucrècia Cantos, Esteve Faus, Vicent Fas, Ferran Vivas, Manuel Ortells, Vicent Julián, Raül Silvestre, Aureliano Lairón, Josep Clausí, Maria Puig, Alfons Jover, Ximo Segura, Miquel Cebrian, Rafa

Blesa, Joan Andreu Bellés, Eduard Castelló, Lluís Escartí, Joanma Romero, Vicent Felis, Francesc Vañó, Guillem Pérez, Josep Joan Pastor, Loles Sánchez, Enric Moratal, Hipòlit Borràs, Fran Monfort i algú més que, dissortadament, ara em deu passar per alt.

Per la seua banda, Josep Martines m'ha fet aclariments suggeridors sobre algun topònim, aquesta parcel·la de la llengua i del paisatge, que manté el seu propi toc seductor dins el món de l'excursionisme. I, com no podia ser d'una altra manera, faig manifest el meu agraïment profund a Francesc Pérez Moragón, per l'amabilitat a llegir-se l'esborrany del text, la diligència a fer-me'n comentaris impagables i, al capdavant, per la seua implicació en aquest projecte.

Reconec també que, en el procés d'edició de L'EXCURSIONISME VALENCIÀ, ESPORT I COMPROMÍS CÍVIC, hi ha tingut un paper rellevant la gestió de Carme Pinyana, l'editora de la Universitat Jaume I, que té ben merescut el meu reconeixement. Confesse, finalment, que m'ha fet molt de goig participar en aquesta novetat engrescadora que representa la col·laboració de la Institució Alfons el Magnànim amb les Publicacions de la Universitat Jaume I, una iniciativa gratificant que, personalment, he d'agrair de manera ben especial.

Entenc que l'excursionisme valencià conté un interès elevat per a estudiosos del valencianisme i confie que el llibre suscitarà la curiositat d'un públic lector atret per l'esport practicat en contacte amb la muntanya i en sintonia amb els moviments socials reivindicadors de la dignitat del país.

SIGLES

AC	Associació Cultural
ACV	Acció Cultural Valenciana
AEPC	Aplec Excursionista dels Països Catalans
AFJF	Arxiu Fotogràfic Joan Fuster
AJPV	Aplec de la Joventut del País Valencià
BTT	Bicicleta Tot Terreny
CAG	Club Alpí Gandia
CAMA	Col·lectiu d'Amics Muntanyencs d'Algemesí
CCC	Centre Cultural Cullerenc
CDIM	Centre de Documentació i Informació de Muntanya
CE	Centre Excursionista
CEA	Centre Excursionista d'Alcoi
CEB	Centre Excursionista de Bocairent
CEC	Centre Excursionista de Castelló
CECS	Centre Excursionista de Callosa de Segura
CEE	Centre Excursionista Eldenc
CEG	Centre Excursionista de Gandia
CEM	Centre Excursionista de Morella
CEO	Centre Excursionista d'Ontinyent
CEP	Centre Excursionista de Petrer
CEPR	Centre Excursionista Peña Roja
CER	Centre Excursionista Ròtova
CETV	Centre Excursionista de Tavernes de la Valldigna
CEU	Centre Excursionista de Vinaròs
CEV	Centre Excursionista de València
CEVU	Centre Excursionista de la Vall d'Uixó
CEX	Colla Excursionista Xúquer
CMM	Centre de Muntanyisme de Mutxamel

ECC	Espèleo Club Castelló
FEDME	Federación Española de Deportes de Montaña y Escalada
FEEC	Federació d'Entitats Excursionistes de Catalunya
FEM	Federación Española de Montañismo
FEME(cv)	Federació d'Esports de Muntanya i Escalada (Comunitat Valenciana)
FJI	Fundació Josep Irla
FRV	Federació Regional Valenciana
FTVM	Federació Territorial Valenciana de Muntanyisme
FVM	Federació Valenciana de Muntanyisme
GEG	Grup Espeleològic de Gata
GEM	Grup Eldenc de Muntanya
GESAP	Grup d'Exploracions Subterrànies de l'Alt Palància
GIM	Grup Il·licità de Muntanyisme
GMB	Grup de Muntanya de Beneixama
GMSB	Grup Muntanyenc Sant Bernat
GMV	Grup de Muntanya Valldigna
GPS	Global Positionning System
GR	Gran Recorregut
GUM	Grupo Universitario de Montaña
JOC	Joventut Obrera Catòlica
MTB	Mountain Bike
SASE	Societat d'Amics de la Serra Espadà
SiM	Sendes i Muntanya
UEC	Unió Excursionista de Catalunya
UEE	Unió Excursionista d'Elx
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization